

В.Ю. Кравченко
vikakravchenko@ukr.net

ІМПЛІЦИТНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПСИХОЛОГІЧНУ ДИСТАНЦІЮ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Психологічна дистанція з результатом категоризації індивідом оточуючого світу, що визначає ставлення до об'єкту соціального, матеріального, ідеального світу в просторових емоційно забарвлених образах [1, с.174]. Психологічна дистанція – це явище, що охоплює весь континуум взаємин, а фактори, що виступають його критеріями, ідентичні як для міжособистісного, так і для міжгрупового рівнів [2, с.36].

Нами було проведено емпіричне дослідження про існування єдиних факторів психологічної дистанції як для міжособистісних, так і для міжгрупових стосунків. Емпіричне дослідження проводилось у декілька етапів. На першому етапі сорока респондентам (студентам 18-22 років) було запропоновано у вільній формі описати: за якими критеріями вони розділяють своє соціальне оточення на критерії з різною мірою психологічної близькості – дальності і які почуття у них виникають до представників близьких і дальніх соціальних категорій. При обробці результатів враховувались всі критерії і почуття, визначені досліджуваними, незалежно від частоти згадування. Результати якісного аналізу показали, що в якості критеріїв категоризації найбільш часто називались: статус, довіра, розуміння і взаєморозуміння, зацікавленість в контактах, частота контактів, конструктивність взаємодії, міра взаємного впливу, вид взаємодії, частота взаємодії, спільні цілі, спільні завдання, загальні культурні традиції, ставлення один до одного, повнота інформації.

Респонденти помітили, що у відносинах з психологічно близькими категоріями присутні такі почуття: любов, розуміння, підтримка, комфорт, симпатія, взаємодовіра, турбота, відповідальність, спільні інтереси, спільні цінності, взаємодопомога, задоволення контактами, захоплення, захищеність, ніжність, почуття єдності. Досліджувані описали свої почуття до близьких як позитивні, теплі, ніжні, цінні (значущі), приємні, виховані, привітні, що виражаються у почутті довіри, почутті розуміння, переживаннях симпатії, любові, зацікавленості, рідності, доброти, відповідальності, підтримки, чесності, турботи, уважності, цікавості, афіліації, захопленості, співчутливості, розчарування, ласки, ранимості, стриманості, почуття захищеності та сильного душевного переживання.

Для відносин з психологічно далекими категоріями характерно: відсутність турботи, уваги, недовіра, байдужість, часто злість, нейтральність, різні цілі та інтереси, вимушена взаємодія, відсутність безпосередніх частих контактів, відчуженість, рольова поведінка. Досліджувані описали свої почуття до дальніх як тимчасові, негативні, нейтральні, привітні, але байдужі, неприхильні, але нормальні, посередні, позитивні, такі самі як до ближніх, але не такі сильні, що виражаються у

переживаннях часткової довірчості, антипатії, злості, цікавості, вихованості (ритуальності), неповаги, афіліації, байдужості, співчуття, захоплення, розчарування, відзеркаленості у почуттях («почуття такі самі, як в них до мене»).

Інший важливий висновок, до якого ми прийшли – немає істотної різниці між рядами факторів категоризації ближнього та дальнього оточення. Якісний аналіз результатів показав, що більшість критеріїв змінюють міру вираження і знак в залежності від психологічної дистанції. Наприклад, у колі близького оточення індивід проявляє позитивні почуття (симпатію), а до представників дальнього соціального оточення – байдужі або негативні почуття (антипатію). Однак є фактори, що можуть існувати і проявлятися однаково як у близьких, так і у віддалених групах, при чому вони, безперечно, впливають на категоризацію. Наприклад, почуття залежності або зацікавленості можуть однаково проявлятися у взаємодії з близькими і далекими соціальними групами чи почергово змінюватися. Таким чином, психологічна дистанція має складну структуру, окремі компоненти якої можуть змінюватися нелінійно при збільшенні психологічної віддаленості соціальних груп.

На другому етапі емпіричного дослідження тим самим респондентам було запропоновано визначити, за якими якостями чи властивостями одні соціальні групи психологічно близькі, ніж інші. За результатами опитування був складений список, що включає такі властивості: довіра, повага, взаєморозуміння, надійність, безпека, цінність стосунків, підтримка, турбота, комфортність, взаємозалежність, передбачуваність, спільні інтереси, спільна діяльність, належність до групи, взаємодопомога, прийняття один одного, відповідальність, взаємовплив, мотивація, формальність відносин, вимушеність контактів (ділові відносини), взаємоконтроль.

На третьому етапі дослідження 100 респондентам потрібно було оцінити за 5-бальною шкалою значущість кожного із 22 властивостей-елементів психологічної дистанції, що ми отримали на попередньому етапі. Статистична обробка даних показала, що перші 5 рангів (за найбільш значущим показником) розподілились наступним чином: довіра – 1, прийняття один одного – 2, цінність стосунків – 3, надійність – 4, повага – 5.

За загальними показниками ранжування (від 1 до 5) визначили такі важливі властивості психологічної дистанції: надійність, взаємодопомога, взаєморозуміння, спільна діяльність, прийняття один одного, що складають основу довіри.

Якщо розглядати розподіл властивостей психологічної дистанції за окремо взятими шкалами, то найбільш значущі розподілились таким чином: 1 місце – довіра та прийняття один одного (по 63 вибори), 2 місце – спільні інтереси (63 вибори), 3 – передбачуваність (55 виборів), 4 –

вимушеність контактів (ділові відносини) і взаємоконтроль (по 46 виборів), 5 – формальність відносин (49 виборів). Ці емпіричні показники дозволили визначити складові психологічної дистанції: довіра, надійність, цінність стосунків, взаємодопомога, взаєморозуміння, спільна діяльність, прийняття один одного, повага, а також формальність відносин, передбачуваність стосунків, залежність і контроль у відносинах, мотивація партнерів по спілкуванню.

Дослідження імпліцитних уявлень про психологічну дистанцію дозволяє виявити деякі принципи, якими керується особистість, розділяючи оточуючих та групи на окремі категорії й визначити ставлення до соціальних об'єктів і суб'єктів .

Література:

1. Купрейченко А.Б. Психология доверия и недоверия / А.Б. Купрейченко. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 572 с.
2. Ложкін Г.В., Волянчук Н.Ю. Психологічна дистанція як фактор організаційного клімату / Г.В. Ложкін, Н.Ю. Волянчук // Соціальна психологія.- 2003. – №4 (6). – С.36 – 42.